

ПРОЗОРІСТЬ ЯК ПРИНЦИП САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Україна своєю боротьбою за незалежність сприяла усвідомленню багатьма державами світу значущості захисту демократії, пріоритетів прав людини, свободи та справедливості, найважливіших людських та цивілізаційних цінностей. Протидія російській агресії віддзеркалює особливості глобальних процесів, адже сприяє оновленню існуючих та створенню нових інститутів (союзів) та коригує пріоритети, рівень прийнятності компромісів тощо.

На початку 2021 р. санкційна політика в Україні стала більш публічною та набула широкого суспільного резонансу, якщо порівнювати із минулими роками. Здавалось, що РНБО та Президент України сприймають санкції як засіб вирішення різних проблем держави і суспільства. Події 2022-2024 років засвідчили значущість санкцій як важливого механізму впливу світової спільноти щодо певних учасників міжнародних відносин. Очевидним стала також залежність успішності санкцій держав від дій їх партнерів та союзників.

На думку Баймуратова М. О. «санкції - це примусові заходи як збройного, так і незброєного характеру, що застосовуються суб'єктами міжнародного права у встановленій процесуальній формі у відповідь на правопорушення. Вони мають наступні цілі: припинення правопорушення та відновлення порушених прав, а також забезпечення відповідальності правопорушника» [1, с. 467]

Проте шлях ефективних і легких здавалось би рішень може мати у довгостроковій перспективі негативні наслідки для суспільства та держави. Якщо не дотримуватись мети, принципів та підстав застосування санкцій, то неминучим буде зловживання санкціями і вибіркоче їх використання.

Отже, мета застосування санкцій - це захист національних інтересів, безпеки, суверенітету та територіальної цілісності України, а також протидія терористичній діяльності, запобігання порушенню та відновлення вже порушених прав та законних інтересів громадян, суспільства та держави (ст. 1 Закону України «Про санкції») [2].

Підставами для санкцій можуть стати дії, що створюють реальні або потенційні загрози суспільним інтересам, національній безпеці, територіальній цілісності і суверенітету України, а також сприяють терористичній діяльності, порушують права та свободи людини й громадянина, інтереси суспільства і держави (п. 1 ч.1 ст. 3 Закону «Про санкції») [2].

Застосування санкцій відбувається на принципах прозорості, законності, об'єктивності (або неупередженості), відповідності меті, ефективності.

Прозорість як принцип політики у наукових працях та у нормативно-правових актах ототожнюється часто з принципом відкритості. Зокрема, Є. Тихомирова зазначає: «терміни «прозорість» і «відкритість» хоча і мають свою специфіку застосування, але є синонімічними» [3, с. 38]. Проте, такий підхід, незважаючи на взаємозалежність обох принципів, не розкриває у повній

мірі їх зміст. Вважаємо, що прозорість, зокрема санкційної, політики полягає у спроможності влади забезпечити високий рівень зрозумілості і обізнаності. Прозорість характеризується, насамперед, пасивністю споглядання інформації, тоді як відкритість передбачає можливість певних активних дій громадян щодо політики.

Наприклад, у більшості західних країн функціонують сайти з інформацією щодо їх санкційної політики. Там зазначені країни, відносно яких було запроваджено санкції, підстави їх запровадження, наведено список фізичних і юридичних осіб, щодо яких було застосовано санкції, зазначено чинне законодавство про санкції, рекомендації їх запровадження і роз'яснення, також описані процедури подання щодо виключення.

Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (далі - OFAC) також підтримує інформаційний сайт. Зокрема, на сайті інформацію можна знайти у формі повідомлень щодо поповнення санкційних списків, і у формі баз даних із можливістю пошуку. OFAC розсилає також інформацію про поповнення списків електронною поштою. Існує практика щодо повідомлення фігурантів, що їх було внесено до списків.

Важливу роль в комунікації з іноземними державами щодо санкційної політики відіграє Державний департамент, який через представництва за кордоном роз'яснює політику. З метою організації співробітництва задля вдосконалення санкційної політики Апарат РНБО і Бюро економічної безпеки уклали Меморандум про співпрацю. Згідно з яким, сторони здійснюватимуть дослідження у сфері посилення спроможності державної санкційної політики, обмінюватимуться інформацією щодо впровадження і моніторингу її ефективності, застосування відповідного законодавства. Сторони домовилися брати участь в реалізації державних ініціатив із питань, які відповідають меті й тематиці меморандуму, розробляти рекомендації, інші інформаційні матеріали у визначеній сфері співпраці, утворювати робочі групи, інші консультативні й експертні асоціації, вносити пропозиції стосовно розробки концепцій та стратегій у галузі санкцій.

Варто також зазначити, що Національне агентство з питань запобігання корупції як орган виконавчої влади із спеціальним статусом, створив портал «Війна і санкції». Основна мета якого – інформувати уряди країн-партнерів і громадян України про запроваджені санкції, а також вимагати розширення списків проти тих, які надають інформаційну та фінансову підтримку війні. Що дозволить чинити тиск на співучасників війни і наблизити перемогу України. З інформації, що розміщена на порталі, можливо побачити, які країни санкції ще не запровадили щодо конкретної особи, що не залежить від того, чи вже вони перебувають під санкціями у інших країнах. Також, це може допомогти синхронізувати санкційні списки й обмежити можливості ухилення. Розголошення інформації про людей, що підтримують війну, може призвести, що вони переосмислять та припинять співпрацю з РФ. Також функції порталу дозволяють повідомити про активи певних людей, що сприятиме замороженню та конфіскації активів для відновлення України, чи ж повідомити про відомі випадки ухилення від санкцій.

Президент України підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 січня 2024 року «Про затвердження Положення про Державний реєстр санкцій» № 36/2024, згідно з яким в Україні

почав діяти Державний реєстр санкцій. Створено його з метою надання публічного безоплатного доступу громадян до достовірної інформації про суб'єктів, щодо яких було застосовано санкції. У реєстрі станом на 1.02.2024 зареєстровано 17 202 фізичні і юридичні особи, що вважаються підсанкційними [4]. Ведення цього реєстру здійснює Апарат РНБО України. Джерелами інформації є рішення РНБО, судові рішення щодо застосування санкцій. Дані у реєстрі оновлюються оперативно та є загальнодоступними і відкритими, крім випадків, що передбачені законом. Також є можливість отримати у електронній формі витяг із інформацією про особу.

Як бачимо, процеси демократизації в Україні актуалізували проблему прозорості державної санкційної політики. Важливу роль у наш час відіграло, насамперед, вивчення досвіду економічно розвинених демократичних країн та адаптація політики в Україні до стандартів ЄС. Зокрема, згідно з рішенням РНБО, було створено Державний реєстр санкцій як інформаційно-комунікаційну систему, яка забезпечує збирання, накопичення, облік, захист, відображення, оброблення і надання інформації щодо всіх суб'єктів стосовно яких застосовано санкції. Це важливий крок у здійсненні санкційної політики в Україні, зокрема щодо реалізації однієї з її основних засад – принципу прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право: підручник. Київ: Фенікс, 2018. 762 с.
2. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
3. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства: монографія. Київ: Наша культура і наука, 2003. 197 с.
4. В Україні запрацював Державний реєстр санкцій. (01.02.2024). Сайт Ради національної безпеки і оборони України URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6769.html>